

Владимир ГЛИГОРОВ

ХЈУМОВ ПУТ

У огледу „О партијама уопште“ Хјум каже: „Две особе које се сретну на друму – једна с истока, друга са запада – лако ће се мимоићи, ако је пут довољно широк; али две особе које закључују на основу супротних религиозних начела не могу тек тако, олако, проћи не ужасавајући се једна друге, мада би човек помислио да је и у њиховом случају пут довољно широк и да сваки од њих може несметано да настави да следи сопствени пут. Но, природа људског ума је таква да се он увек хвата у коштац са сваким умом с којим се сусретне, и колико га безмерно учвршћује јединство уверења толико га ужасава и узнемирује свако супротстављање. Отуда ревност с којом већина људи учествује у расправама, и отуда нетрпељивост према опозицији, чак и према најспекулативнијим и неважним мишљењима“.

У својим политичким огледима Хјум тражи средњи пут. Овде преведени оглед веома јасно указује на то како га је он замишљао. Стога нема разлога посебно говорити о томе. Хтео бих, на један друкчији начин, да укажем на неке особине Хјумовог политичког мишљења. Хјум је следбеник класичне политичке мисли по томе што сматра да облик владавине значајно утиче на политичка делања. Он није, како би се неке формулације могле разумети, теоретичар силе. Напротив, њн је значајно допринео уочавању ограничености политике силе. Међутим, он је следбеник модерне политичке мисли по томе што тежи науци о политици и одвајању политике од етике. Но, много важније од тога, он следи покушаје политичких писаца попут Макијавелија, који су тежили да износе максиме политичког делања и да утврђују одређене парадоксе политичких установа или рационалности. То даје његовим политичким огледима литерарну драж, што је и био разлог њихове популарности.

За разлику од Макијавелија, који је био доста скептичан према политичком напретку, Хјум је већи оптимиста. Његова парадоксална запажања само су увод у указивање на постојање пута који води њиховом разрешењу. Ипак, Хјумов оптимизам није ни у чему претеран. Заправо, многе ће оставити разочараним. Хјум сва решења оправдава као нужна зла. Мада он, попут Аристотела, сматра да је владавина боља од појединца, не значи да сматра и да је добра. Опет слично Аристотелу, Хјум све стварне владавине посматра као мешовите, што му омогућава и да уочи могућност напретка и да истакне ограниченост средстава којима се то може постићи.

Добар пример Хјумовог начина размишљања представља закључак огледа „О пореклу владавине“. Хјум каже: „У свим владавинама траје непрекидна унутрашња, отворена или тајна, борба између власти и слободе, и ни једна страна никада неће моћи да у потпуности надвлада другу. У свакој владавини нужно се мора жртвовати велики део слободе; ипак, власт која ограничава слободу не може никада, а не

би вероватно никада ни требало да може, без обзира на државно устројство, да постане апсолутна и неконтролисана... У том смислу, мора се признати да слобода представља савршенство грађанског друштва, мада се увек мора признати да је власт од суштинске важности за само његово постојање. И у сукобу који између њих често избија, ова последња може, из тог разлога, да се сматра важнијом. Осим ако нам се дозволи, а за то има пуно разлога, да кажемо да онај услов који је од суштинске важности за постојање грађанског друштва не би требало с толиком брижљивошћу истицати, јер ће се увек сам одржавати, већ би требало бринути за онај услов који доприноси савршенству, јер је људски немар склон да га заустави и превиди."

Као што се види Хјум брани слободу пред влашћу, али не тако да између њих повећава непријатељство. На сличан начин Хјум брани и право на отпор и непослушност. Штавише, истим методом брани и политички плурализам, односно вишепартијски систем. Већ у овом огледу „О првобитном уговору“, Хјум тежи да докаже да сукобљене партије могу заједнички да живе. У огледу „О партијама уопште“ Хјум, као што се види из на почетку наведеног места, доказује то исто. А у огледима „О партијама у Великој Британији“ и „О партијској коалицији“ он брани сваку од сукобљених партија против оне друге, трудећи се не само да измени оне аргументе које изазивају неповерење и раздвојеност, већ и појачавајући их, јер тако ће, по његовом мишљењу, супарничка партија бити спремнија да их усвоји или бар да према њима покаже трпеливост.

Оглед „О првобитном уговору“ представља критику Локове књиге „Две праве о владавини“, Као што се у огледу „О пасивној послушности“, који представља наставак овде преведеног огледа, види, кључна тачка Хјумове критике представља учење о отпору и побуни. Лок је сматрао да се политичка заједница заснива на сагласности, а не на послушности; политичка обавеза јесте обострани чин народа и владара. Његови противници, пак, заговарали су становиште пасивне послушности. У складу са својим умереним вредностима, Хјум је заступао становиште равнотеже ових супротстављених учења. При том, као што се из преведеног огледа види, сматрао је да ће бити и ближи истини, јер су „страначки филозофи“ спремни да жртвују истину циљу. У том смислу, његово решење јесте једноставно. Побуна је, по њему, ванредно средство. Ако би Локово учење било усвојено, дошло би или до непрестаног грађанског рата или до успостављања тираније. Не може се свака самовоља владара ограничавати побуном. Морају постојати и неке друге установе. Но, не може се ни право на побуну одузети. У складу са својом научном оријентацијом, Хјум сматра да побуне зависе од облика владавине. У Великој Британији ће бити много више побуна него у друкчијим владавинама. Јер је степен слободе већи и јер је владавина мешавина монархије и републике. Сасвим у складу са својим склоностима за парадоксе, Хјум сматра да је то добро. Мада је сам противник непослушности и заговорник легалитета, и упркос томе што побуну сматра ванредним правом, он сматра да је учесталост коришћења тога права знак да је британски владавина блиска доброј. Не зато што је то добро, већ зато што је то боље него оно до чега би довела превласт било које од супротстављених страна. Мада би било добро када бисмо сви ишли истим путем, плурализам путева бољи је од насилне једнообразности. Јер, уосталом, пут је довољно широк.